

Repere didactice

*Modele de proiecte didactice pentru învățământul
preșcolar și primar*

Cuprins

Capitolul I. Proiectarea didactică-aspecte teoretice.....	5
Capitolul II. Modele de proiecte de activitate integrată.....	14
Capitolul III. Modele de proiecte de lecție.....	72
Bibliografie.....	125

Proiectarea didactică - aspecte teoretice

Procesul de învățământ cuprinde un ansamblu de acțiuni, dintre care esențiale sunt: proiectarea, în care, pornind de la o analiză diagnostică, se prefigurează modalitățile de desfășurare și de evaluare a activităților instructiv-educative și, în final, se elaborează proiecte pedagogice; realizare efectivă, în care se transpune în practică proiectul pedagogic considerat cel mai eficient; evaluarea performanțelor elevilor și a activității instructiv-educative în ansamblu; informațiile astfel obținute servesc drept punct de plecare pentru activitățile ulterioare.

Proiectarea didactică nu poate să lipsească din preocupările învățătorilor și profesorilor, pentru că o lecție bună este întotdeauna rezultatul unei proiectări corespunzătoare. Documentul de proiectare trebuie să fie un instrument necesar de lucru pentru cadrul didactic. În mod tradițional, prin proiectare pedagogică se înțelege programarea materiei de studiu pe unități de timp și de activitate, a planului calendaristic, a sistemului de lecții, elaborarea planului de lecții etc. Astăzi, conceptul de proiectare este mai amplu, fiind exprimat și caracterizat de alte concepte corelate, ca de pildă: design instruțional (R. Gagne,1976) sau taxonomia cunoștințelor (Romiszowski,1981). Proiectarea este acțiunea de anticipare și pregătire a activităților didactice și educative pe baza unui sistem de operații, concretizat în programe de instruire diferențiate prin creșterea performanțelor.

Proiectarea pedagogică a procesului de învățământ reprezintă ansamblul acțiunilor și operațiilor angajate în cadrul activităților de educație/instrucție conform finalităților asumate la nivel de sistem și de proces în vederea asigurării funcționalității sociale a acestuia în sens managerial/global, optim, strategic. Specificul activității de proiectare pedagogică evidențiază importanța acțiunilor de planificare – programare - concretizare a instruirii/educației care vizează valorificarea optimă a unei resurse materiale esențiale: timpul real destinat învățării, în mediul școlar și extrașcolar.

Eficiența lecției trebuie orientată nu numai de modul de interacțiune complexă a componentelor ei, ci și de felul cum ea este integrată în procesul de învățământ, ca sistem și funcționalitate , pentru că în lecție se obiectivează elementele acestuia (obiective, resurse, conținut, strategii și evaluarea rezultatelor). Elementul central în realizarea proiectării didactice este programa școlară. Ea reprezintă un document normativ în sensul că stabilește obiective, adică țintele ce

Respect pentru oameni și cărți

urmează a fi atinse prin intermediul actului didactic. Chiar dacă în proiectare sunt obligatorii obiectivele, remarcăm faptul că, adesea, același obiectiv se realizează prin mai multe conținuturi și resurse, după cum mai multe obiective pot fi realizate cu același conținut și aceleași resurse.

În funcție de perioada de timp luată în considerare, proiectarea pedagogică poate fi: globală sau eșalonată. Proiectarea pedagogică globală este realizată pe o perioadă mai mare de timp (ciclu de învățământ). Se finalizează cu elaborarea planurilor de învățământ și a programelor școlare.

Proiectarea pedagogică eșalonată vizează perioade de timp mai restrânse (an școlar, semestru, capitol, lecție). Este realizată de cadrele didactice și se concretizează în planificări și proiecte didactice. Planificarea activităților reprezintă o activitate de bază în aplicarea curriculumului. Ea demonstrează capacitatea cadrului didactic de a organiza toate elementele acțiunii educaționale într-o formă coerentă, exprimată prin corelarea obiectivelor educaționale cu conținuturile, materialele și mediul educațional. Totodată, atunci când ne proiectăm activitatea e necesar să ne adresăm unele întrebări:

Ce voi face? (precizarea obiectivelor educaționale ale activității didactice)

Cu ce voi face? (Analiza resurselor educaționale disponibile)

Cum voi face? (Elaborarea strategiei educaționale)

Cum voi ști că s-a realizat ce trebuia? (Stabilirea metodologiei de evaluare).

Proiectul de lecție este un instrument de lucru și un ghid pentru profesor, el oferind o perspectivă de ansamblu, globală și complexă asupra lecției.

În viziune modernă, proiectul de lecție are caracter orientativ, având o structură flexibilă și elastică.

a. **Claritatea scopului urmărit.** Lecția duce la bune rezultate instructive și educative, dacă profesorul stabilește cu claritate și precizie scopul pe care și propune să-l realizeze cu ajutorul ei. Acest scop constituie pivotul în jurul căruia se axează întreaga lecție. Alegerea metodelor și procedeeelor, alegerea conținutului lecției și reliefarea unor părți din acest conținut, structura lecției și îmbinarea modului de muncă individuală cu cel colectiv depind de scopul urmărit prin lecție.

Scopul unei lecții exprimă esența instructiv-educativă a acesteia. Într-o lecție se urmăresc de obicei mai multe scopuri, dar unul este dominant. Celelalte sunt subordonate lui.

Orice lecție, din orice disciplină de învățământ, urmarește în primul rând realizarea unui scop apropiat, particular, care decurge din tema acelei lecții. O anumită lecție concretă de matematică, literatură, istorie, desen, trebuie să dezvolte personalitatea elevului sub anumite aspecte, să-l ajute să progreseze în anumite direcții. Acesta este scopul principal al acelei lecții. Când se fixează acest scop apropiat al lecției, se ține seama că prin realizarea lui se contribuie și la realizarea altor scopuri mai îndepărtate, mai cuprinzătoare, cum ar fi : scopul urmărit de predarea acelui obiect de învățământ la clasa respectivă și în școală respectivă, scopul urmărit de gradul de învățământ respectiv, pregătirea pentru a face față unor sarcini actuale și de perspectivă ale societății, contribuția la dezvoltarea unor aspecte intelectuale, morale, estetice ale elevului și, în sfârșit, contribuția acestei lecții la dezvoltarea multilaterală a personalității elevului. Între aceste scopuri există o legătură indisolubilă. Scopurile mai îndepărtate ajută la precizarea scopului apropiat al lecției, iar realizarea scopului apropiat constituie un pas spre realizarea scopurilor mai îndepărtate. De aceea, este deosebit de importantă fixarea cu claritate și precizie a scopului lecției.

Spre a fixa în mod corect scopul unei lecții, profesorul trebuie să țină seama de trei elemente: conținutul temei pe care o va preda, nivelul actual de dezvoltare a elevilor și sarcinile mai apropiate și mai îndepărtate în direcția căror trebuie dezvoltată personalitatea elevilor. Ținând seama de aceste elemente profesorul poate stabili cu precizie ce cunoștințe și deprinderi pot fi formate sau consolidate cu ajutorul conținutului temei, în funcție de vîrstă și de pregătirea anterioară a elevilor, care vor fi aspectele educative realizabile în mod neformal prin acest conținut. Prin conținutul temei, posibilitățile actuale ale elevilor sunt ajutate și stimulate să se dezvolte în direcția unor cerințe mai înalte, sociale și individuale.

Deci, într-o lecție, profesorul își propune să dezvolte personalitatea elevului, atât cât permit conținutul de informații pe care le dă și nivelul actual de dezvoltare a elevului. Într-o lecție bună, concomitent cu realizarea sarcinilor instructive se realizează și sarcinile ei educative, sarcinile informative se împleteșc cu cele formative. Transmitând elevilor cunoștințe științifice, formându-le priceperi și deprinderi se realizează și dezvoltarea gândirii și a spiritului de observație, memoria și imaginația, sentimentele și voința lor. În orice lecție bună elevii se obișnuiesc să fie disciplinați și atenți, să fie perseverenți și conștiincioși în munca.

Când fixează scopul unei lecții, profesorul are în vedere contribuția specifică, particulară pe care acea lecție o are la instruirea și educarea elevilor. Scopul lecției sintetizează esențial acestei contribuții.

b. Alegerea judicioasă a conținutului lecției. Spre a realiza o lecție bună profesorul trebuie să aleagă pentru fiecare parte a lecției materialul cel mai potrivit, care să asigure atingerea scopului urmărit. De exemplu, dacă urmarește să formeze la elevi o noțiune nouă, le va prezenta exemple tipice și caracteristice în acest sens ; dacă urmarește ca elevii să ajungă la o concluzie corectă pe baza unor comparații, el selectează obiectele care vor fi comparate și precizează criteriul de comparație ; dacă urmarește să formeze anumite priceperi, alege exerciții adecvate acestui scop.

Cu privire la cantitatea de material care să fie insușit de elevi în decursul lecției, e bine să se evite exagerările: să nu se dea nici prea mult material, nici prea puțin. Programele școlare precizează volumul de informații pentru o lecție. Dacă se dă prea mult material, elevii nu vor reține decât o parte din el și nu este sigur că vor reține tocmai ceea ce este esențial. Dacă elevii sunt prea puțin solicitați, dacă li se oferă prea puțin material, lecția nu are randament.

La alegerea materiei de învățământ se ține seama și de locul pe care îl ocupă acea lecție în sistemul de lecții din care face parte. Orice lecție trebuie privită ca o verigă dintr-un lanț : ea continuă și îmbogățește pregatirea anterioară a elevilor, dar totodată pregătește pe elevi spre a înțelege mai temeinic cunoștințele care vor fi predate în lecțiile următoare. Profesorul care are clară perspectiva pregăririi viitoare a elevilor săi știe asupra căror cunoștințe din lecția de zi să insiste, spre a asigura succesul elevilor în viitor.

c. Alegerea metodelor și procedeelor potrivite pentru realizarea sarcinilor urmărite în fiecare parte a lecției. Alegerea judicioasă a metodelor și procedeelor didactice ajută la reușita lecției. În decursul unei lecții se folosesc de obicei mai multe metode potrivit sarcinilor didactice urmărite. Fiecare sarcină didactică se

realizează mai bine prin utilizarea anumitor metode. Spre a realiza o lecție bună, profesorul alege din fiecare grupă de metode pe cea sau pe cele care sunt în concordanță cu scopul urmărit, cu vârsta și pregatirea anterioară a elevilor. Utilizarea judicioasă a fiecarei metode, la locul și timpul cel mai potrivit, în condiții variate de la o clasă la alta, de la o temă la alta, contribuie la sporirea eficienței lecției.

d. Organizarea metodică a lecției. Într-o lecție bună nimic nu se face la întâmplare, ci după un plan bine gândit. Diferitele activități care alcătuiesc lecția sunt desfășurate într-o succesiune logică, spre a asigura realizarea scopului ei. Fiecărei activități i se acordă o durată care contribuie la obținerea unui maximum de randament. Nici un minut din lecție nu trebuie irosit și nici o secvență din lecție nu trebuie tratată superficial. Practica instructiv-educativă pune la îndemână multe cazuri negative: efectuarea unor activități formale, necerute de lecția respectivă, conversații introductory prea lungi, insistența asupra unor cunoștințe pe care elevii le posedă deja, prezentarea unui material didactic prea bogat etc.

Buna organizare a lecției depinde de respectarea principiilor didactice, în condițiile concrete de activitate cu clasa respectivă.

O lecție bine organizată antrenează la activitate pe toți elevii. Particularitățile individuale fac însă ca aceștia să nu lucreze în același ritm, să nu obțină aceleași rezultate. Profesorul prevede aceste situații și pregătește mijloacele potrivite spre a obține de la fiecare elev randamentul maxim, fie alternând munca îndrumată cu cea independentă, când poate veni în sprijinul elevilor mai slabii, fie îmbinând lecția clasiceă cu forme de instruire programată, care asigură desfășurarea activității fiecărui elev în ritmul său propriu.

O lecție este metodic organizată când toate activitățile desfășurate constituie un tot unitar, servesc atingerea scopului urmărit.

Pregatirea unei activități didactice nu înseamnă aplicarea unui "tipar", a unei scheme prestabilite la un conținut anume; proiectarea activității didactice înseamnă anticipare, deci reflecție prealabilă asupra a ceea ce ar fi de dorit să se întâpte, imaginarea unui scenariu al activității. Lecțiile asigură o informare amplă și sistematică a elevilor în diferite domenii, și îi ajută la formarea personalității lor. Ele contribuie la dezvoltarea gândirii și imaginației elevilor, la formarea sentimentelor superioare, la fortificarea voinței, la obișnuirea elevilor cu munca organizată și cu disciplina, le cultivă progresiv aptitudinile și talentele, îi ajută să-și

Dintre avantajele lecției, le amintim pe următoarele:

- Asigură un cadru organizatoric adecvat pentru derularea procesului instructiv-educativ, promovează un sistem de relații didactice profesor-elevi și activități didactice menite să angajeze elevii, să îi activizeze și să îmbunătățească performanțele învățării.

- Facilitează însușirea sistematică valorilor care constituie conținutul învățământului, a bazelor științelor, a sistemului de cunoștințe și abilități fundamentale ale acestora, prin intermediul studierii obiectelor de învățământ corespunzătoare.

- Contribuie la formarea și modelarea capacitatei de aplicare în practică a cunoștințelor teoretice însușite de elevi, introducându-i în procesul cunoașterii sistematice și științifice (nemijlocite sau mijlocite) a realității.

- Activitățile desfășurate de elevi în timpul lecției sprijină insusirea noilor informații, formarea noțiunilor, deducerea definițiilor, a regulilor, formarea și dezvoltarea abilităților intelectuale și practice, sesizarea relațiilor dintre obiecte și fenomene, explicarea lor, deci formarea unei atitudini pozitive față de învățare.

- Angajarea elevilor în lecție, în eforturi intelectuale și motrice de durată, are influențe formative benefice: le dezvoltă spiritul critic, spiritul de observație, atenția voluntară, curiozitatea epistemică, operațiile gândirii, memoria logică și contribuie la dezvoltarea forțelor lor cognitive, imaginative și de creație. Totodată, le oferă oportunitatea de a-și exersa capacitatele intelectuale, motrice și afective, de a-și forma și consolida sentimente, convingeri, atitudini, trăsături pozitive de caracter, forme adecvate de comportament.

Limitele lecției ar fi următoarele:

- caracterul preponderent magistro-centrist al predării (în defavoarea învățării), reducerea activității la mesajul profesorului (expunere, demonstrare, explicație) și la înregistrarea pasivă a noului de către elevi

- adesea, lecțiile se bazează pe intuiție, neglijându-se activitățile individuale ale elevilor, exercițiile practice, cele aplicative etc.

- dirijarea accentuată, uneori excesivă a activității de învățare a elevilor

- recurgerea excesivă la activități frontale, promovarea predării la un singur nivel (cel mijlociu) și într-un singur ritm, pot duce la apariția tendinței de nivelare și uniformizare a demersurilor didactice

- nu se promovează autoinstruirea și autoevaluarea.

Variabilele procesului de instruire determină variante ale tipului de bază pentru fiecare categorie/tip de lecție. Dar, cum este firesc, tipologia lecției rămâne deschisă și permisivă la noi ipostaze și asocieri. Clasificarea, ca și specificitatea fiecărui tip de lectie nu constituie un şablon, o retetă imuabilă, dată o dată pentru totdeauna. Practica educativă însăși poate sugera sau induce noi modalități de structurare a evenimentelor, de prefigurare a priorităților unei lecții.

În ceea ce privește planificarea și proiectarea activităților instructive-educative, punctul de plecare îl constituie obiectivele cadru și de referință, deoarece ele reprezintă finalitățile tuturor activităților care se petrec în grădiniță (așa cum sunt ele prevăzute în planul de învățământ). Prin diversitatea lor, obiectivele cadru și de referință vizează dezvoltarea copilului sub toate aspectele, așa cum sunt precizate în curriculum prin domeniile de dezvoltare. Dezvoltarea plenară a copilului reprezintă scopul primordial al educației timpurii, de aceea prin domeniile experiențiale propuse de curriculum, urmărim stimularea dezvoltării completă a copilului.

Planificarea activităților este condiționată în cea mai mare măsură de specificitatea grupului de copii pe care îl coordonăm. Astfel, durata atingerii unor obiective poate varia de la o grupă la alta, cum de altfel variază în mod firesc de la un copil la altul. Cadrul didactic este cel care decide care obiective, cu ce conținuturi, cu ce materiale și care metode le va utiliza pe o anumită perioadă de timp (zi, săptămână, lună).

O durată prea mare de timp (un an întreg) pentru a realiza o planificare amănunțită poate suporta modificări, deoarece planificarea activităților este un proces ce este puternic influențat de progresul înregistrat de copii. De aceea un rol foarte important îl joacă observarea și evaluarea progresului copilului. Astfel, unele obiective pentru a fi atinse de toți copiii au nevoie de reveniri prin planificarea altor activități.

Este documentul administrativ ce oferă o imagine clară și completă a ceea ce are de făcut educatoarea zi de zi, în scopul realizării dezideratelor curriculum-ului.

Pentru planificarea săptămânală,